

KONINKLIJK GESCHIED. EN OUDHEIDKUNDIG
GENOOTSCHAP VAN VLAAMS-BRABANT

P. LEYNEN

DE KRONIEK VAN
TER LIST ONDER
~~STEENOKKERZEEL~~
NEDEROKKERZEEL

Overdruk uit Eigen Schoon en De Brabander, LIV jg.

Tot het rijke pastoreel archief van Nederokkerzeel, dat onlangs naar het Algemeen Rijksarchief te Brussel werd overgebracht, behoort een register (H : 42 cm, B : 17 cm) in perkamenten band dat 78 folio's telt, waarvan de meeste aan een zijde zijn beschreven. Het bevat de kroniek van het Huis ter List te Nederokkerzeel, vanaf 1243 tot 1788, opgesteld door *Milo van der Stock* en sommige van zijn opvolgers. Gedurende bijna een halve eeuw (1642-1689) heeft de eerste auteur, als plaatselijk rentmeester van het domein van de Antwerpse St.-Michielsabdij en als parochieherder, het dorpsleven te Nederokkerzeel van nabij gevolgd en meegemaakt.

Benevens de eigenlijke kroniek, bevat het register ook de lijsten resp. van de abten van de St.-Michielsabdij (1123-1790), van de pastoors van Korbeek-Dijle (1659-1780), van de pastoors van Nederokkerzeel (1567-1789) en van de rentmeesters van de abdij die op ter List hebben verbleven (1523-1789). Vooraan vergemakkelijkt een uitgebreide index het naslaan van het document. Achteraan treffen we enkele uitgebreide en pittige beschrijvingen van de inhalingen van dorpsheren aan.

Dit artikel is niet de textuele weergave van de kroniek met alle feiten en gebeurtenissen in hun kronologische volgorde. Wij hebben het materiaal ervan volgens bepaalde onderwerpen gerangschikt en af en toe, waar het nuttig bleek, de kroniekschrijver zelf aan het woord gelaten.

De kroniek vangt aan met een uitgebreide titel : *Chronicon Domus Listanae sive ejus memorabilia collecta per eruditissimum Dominum Milonem van der Stock provisorem simul ac pastorem et S.T.L. nec non per successorem suum diligentissimum Reverendum Dominum Provisorem D. Theodorum van de Velde et a Do. Provisore Bernardo De Bruijn renovata et augmentata A° 1772.*

Volgens die titel bevat het register dus niet de oorspronkelijke handschriften van *Milo van der Stock* en van zijn opvolger *Theodoor van de Velde*, maar hun door provisor *Bernard de Bruyn* in 1772 netjes herschreven en bijgewerkte kroniek. Deze auteur maakt er de lezer attent op dat hij nooit inzage heeft gehad van het archief der abdij en er dus hier en daar iets kan ontbreken: «de rest berust in de archiven der abdije, van de welke ick noijt inspectie gehad hebbe».

DE ANTWERPSE ST.-MICHIELSABDIJ EN NEDEROKKERZEEL

De Sint-Michielsabdij werd gesticht in 1124 door toedoen van Sint-Norbertus, die te Antwerpen de ketterij van Tanchelm be-

streed en de promotor is geweest van de Norbertijnerabdijen in onze streken, met de medewerking van hertog Godfried en de proost van het O.-L.-Vrouwkapittel van Antwerpen.

Zij werd onmiddellijk begiftigd met een rijk dotatiegoed. Een van de voornaamste aanwinsten was het domein van Nederokkerzeel, dat tot in 1154 aan het karolingisch kanunnikessenkapittel van Denain bij Valenciennes behoorde.

Gelegen te midden van het erfgoed van onze hertogen in de driehoek Leuven-Tervuren-Brussel had de hertog er de voogdij van overgenomen en toevertrouwd aan één van de *ministeriales ducis*-familien, de *de Vellepe*, van Velp in het Leuvense.

Bij het afsterven van *Eppo de Vellepe* rond 1154, maakte hij van de gelegenheid gebruik om gans het voogdijgebied van Denain over te maken aan de Sint-Michielsabdij. Wij bezitten hierover twee belangrijke oorkonden: één van de hertog zelf en een tweede van bisschop Niklaas van Kamerijk van 1154.

Deze zijn het uitgangspunt van een reeks aanwinsten, die eindigden met de volledige overdracht van het resterend allodiaal goed van Denain, al de rechten, cijns- en leengoederen in 1256. Vanaf die datum werden de parochianen van Nederokkerzeel en omliggende parochies rechtstreeks betrokken bij dit vernieuwd geestelijk centrum. Talloze schenkingen staan opgetekend in de *Cartularia* van de abdij. De invloed van de Norbertijnen in deze hoek van Brabant zal voortduren tot aan de Franse Omwenteling.

Hoezeer de Witheren betrokken zijn geweest bij het dorp en zijn omgeving toont ons het *Chronicon domus Listanae*, het centrum van dit Witherengebied.

Provisors Milo Van der Stock, opgevolgd door Theodoor van de Velde en Bernard de Bruyne volgen de gebeurtenissen in en rond Nederokkerzeel op de voet.

Zij beginnen hun kroniek met de definitieve overname van de parochie in 1256.

*
* *
*

Met de goedkeuring van de bisschoppen van Utrecht en Kamerijk verkreeg de St.-Michielsabdij te Antwerpen van de Abdij van Dononien door akte van 24 juni 1256, vijftien bunder land, alle tienden en het *Jus Patronatus* te Nederokkerzeel.

Dit bezit groeide in de loop der eeuwen uit tot een belangrijk domein, dat door de abdij werd beheerd en geëxploiteerd, onder toezicht van rentmeesters of provisors ter plaatse verblijvend op het *Hof ter List of Domus Listana*, zoals oude teksten het zeggen.

In de 17e eeuw bezat de abdij onder Nederokkerzeel 345 b. land en weide in eigendom (1).

(1) Metingen werden uitgevoerd in juli 1609 door Hendrik Cannaert, in mei 1661 door C. Lowies. Deze maakte een *Caerte Figuratief* «in

Ze hield er een leen- en laathof en verwierf er zelfs de heerlijkheid op het einde der 17e eeuw.

Die toestand, gepaard met een eeuwenlange aanwezigheid te Nederokkerzeel, droeg ertoe bij dat van die abdij een diepgaande invloed uitging zowel op het godsdienstig en cultureel als het burgerlijk en economisch leven van die parochie.

Bewijzen hiervoor putten wij uit het *Chronicon Domus Listanae*.

De Sint-Stevenskerk.

Tegen de noordgevel werd in 1627 een zijbeuk aangebouwd met twee grote pilaren en drie vensters, waarvan één in de voor-gevel. In 1779 ondernam men de bouw van een nieuwe zijbeuk en ruimere zijkoren. Dit werk, dat twee jaar duurde, kostte 6.960 gld.

Het meubilair van de kerk kreeg een voorname uitzicht. Op 13 maart 1646 werd een nieuw hoogaltaar ingewijd, een geschenk van prelaat Jan Chrisostomus van der Sterre (1629-52), dat te Antwerpen was besteld.

De houten lambrisering van de kerkwanden dagteekent van 1723 en de twee nieuwe zijaltaren van 1756 (ze kostten 600 gld.).

Midden op het hoogaltaar prijkte een St.-Stevensschilderij, dat de kerkfabriek in 1767 liet restaureren.

Even tevoren had de abdij het hoogaltaar en de twee zijaltaren, in 1756-57 als marmer geschilderd, opnieuw doen vergulden.

Toen werd het orgel ook gans hersteld. Het instrument, in 1730 nieuw geplaatst, was een werk van Jan Wauters en Hendrik Colsoel te Leuven. Het kostte 869 gld., zonder de houten kast die voor 197 gld. te Kontich werd vervaardigd. In 1733 werd de «*vox humana*» aan het register toegevoegd.

Voordien bestond reeds een ouder orgel, want na zijn aanstelling deed prelaat Van der Sterre een glasraam plaatsen in de gevel van de kerk, achter het orgel.

De toren werd in 1716 «boven de oude galmgaten XII voeten hooger opgetrokken ende opgemetst», evenals het belfort en de spil, welke werken samen 7.475 gld. kostten, waarvan 2.366 gld. ten laste van de abdij.

Peeter van Doren, horlogemaker te Erps, plaatste in 1743 voor 300 gld. een nieuw groot uurwerk.

In de kerktoren hingen drie klokken. De grote verkondigde:

parquement met 6 klyne verdeylde caertiens in papier, gepleekt op lynwaet en daar syn in 't geheel bevonden 345 Bunderen 0 dagw. en 27½ roeden» (*Chronicon*). De kaart werd op 18 februari 1718 hernieuwd. Drie nieuwe kaarten werden in juni 1777 door J. van Belinghen getekend, één voor de abdij, de tweede voor de pastoor, de derde voor het Hof ter List (Kasteel). Dit werk kostte 314 gld.

«Peeter van den Gheyn heeft my gegoten tot Mechelen int jaer 1650» en «Campanam hanc Ecclesia Parochialis Sancti Stephani in Nederockerzeel suis sumptibus faciendam curavit anno Dⁿⁱ MDCL».

De tiendeklok dagtekende van 1619, woog 1.108 pond en had, tegen 14 st. per lb., 775 gld. gekost.

In 1752 bevond men dat «die veel te licht en te kleyn en nu geborsten was». Men besloot dat ze zou «ten coste der Abdye van St. Michiels tot eene grootere swaerdere hergoten worden, diene dese nu onse thiendeklok voor de tweede oft middelklock».

Na dat werk woog de klok 1.700 pond; ze droeg als opschrift: «Dese Is De tIenDe CLoCk van Nederokkerzeel gegoten door Stephanus Roelans ende David synen sone - 1752».

In de zomer van 1778 ondervond men dat de grote en de nieuwe tiendeklok «beyde in groot peryckel waren van alle stonden te komen bersten». Ze werden omgekeerd, aan nieuwe balken gehecht, van een kleiner rad en een nieuwe klepel voorzien «sodatter nu volgens declaratie van s^r van den Gheyn kloekgieter tot Loven in 50 jaere geen omsien meer naer en sal syn».

De derde en kleinste klok was volgens het opschrift ook een werk van Stephanus Roelans en zoon in 1752.

In 1661 richtte pastoor Milo van der Stock in de St.-Stevenskerk de Aartsbroederschap van de H. Drievuldigheid op. Op 28 januari 1778 werd ze plechtig vernieuwd.

In de kerk van Nederokkerzeel werden relikwieën van de H. Rosalia vereerd; ze waren op 8 oktober 1767 plechtig ingewijd, na «liberale gifte van den seer eerw. heere P. Denis, S.T.L., can. grad. arts-priester ende praesident van tseminarium van Mechelen, aan ons besorcht door Rumoldus Laurys, bediender van het voorscr. Seminarium».

Relikwieën van de patroonheilige Stefanus waren een eeuw vroeger reeds in eer: «20 april 1655 is alhier aen de Kercke van St Michiels tot Nederockerzeel van een pater ordinis S^{ti} Augusti vereert eenen partikel der H. Reliquien van den h. Leviet en eersten martelaer Stephanus en is daghs daer naer geaprobeert door Jacobus Boonen artsbiss. van Mechelen alhoewel die kercke van te voren oock altyt genaemt was geweest St Stevenskercke, en die Reliquien syn alsdaen alhier met eenige speellieden van Loven solemneel ingehaelt».

Pastors of deservitors van Nederokkerzeel.

Bijna allen waren religieuzen van de St.-Michielsabdij te Antwerpen.

Johannes Madoels, pastoor (1567-1589).

Giels Gottignies, pastoor (ca. 1590-† 1604).

Arnoldus van der Goes, pastoor (1604-1605), daarna prior van de abdij.

Augustinus Hooghschaert, pastoor (1605-1608), daarna pastoor te Zandvliet, † 1639.

Guilielmus van den Bosche, pastoor (1609-1612), daarna achter-eenvolgens prior van de abdij en pastoor te Minderhout, † 1626, 47 jaar oud.

Franciscus de Schott, pastoor (1612-1617), was eerst pastoor geweest te Borsbeek, † 4-10-1617, 38 jaar oud.

Jacobus van Hertsen, pastoor (1617-1650). Was in werkelijke dienst tot in 1638, maar behield de titel tot aan zijn dood. In het «chronicon» staat hierover te lezen dat prelaat Joh. Chrisostomus van der Sterre aan de hr. Jacobus van Hertsen, pastoor alhier «(den welcken soo door het Leenen als door het opnemen van veel sommen geldts op renten tot het nieuw heropbouwen van zijn Pastoreel hujs, en dat alles sonder wete, oft sonder eenigh concent van den voors. eerw. Heere en wel besonderlijck door sijne sleghte oeconomie sigh selven geruineert en sijne Pastorije, die wel eene van de besten is, en nu A^o 1636 wel over de 700 Reijnguldens s'jaers innekomen heeft, soodanighlijck en met soo vele schulden overlast hadde, dat de selve dit jaer reets quamen te belooopen over de 4730 guldens, waer voor hij niet alleen en meriteerden van sijne pastorije naer het Clooster geroepen, maer oock selfs van de selve gepriveert te worden et^c) ex speciali gratia, en door goede voorspraeck, op hope van beternisse, onder besondere conditien, die hij belooft heeft te sullen onderhouden, gepermitteert en toegestaan van alhier voor eenigen tijt ter wijlen tot dat de voors. schulden eenighsints sullen gekocht ofte geëffent sijn, op dit hujs te List te mogen komen wonen». Op 2 augustus 1638 keerde pastoor van Hertsen naar zijn abdij terug. Hij werd er archivaris en cijnsmeester en stierf jubilaris in 1650.

Fredericus Galloeus, licentiaat in de godgeleerdheid, deservitor (2 augustus 1638-1650).

Milo van der Stock, pastoor (1650-†16 maart 1689), lic. in de godgeleerdheid, diende ook als provisor van List van 2-4-1642 tot 2.12.1653, van 1666 tot 1669 en van 15.3.1677 tot april 1682. «Milo van der Stock, S.T.L. is, naer alhier op het hujs ter List 8 jaer proviseur geweest te hebben, a^o 1650 alhier pastor geworden van Nederokkerzeel en te samen oock nogh provisor gebleven tot 2 december 1653, en daer naer heeft hij pastoor sijnde nogh provisor te samen geweest ab A^o 1666 tot 1669, en daer naer aldus wederom voor zijn derde mael ab A^o 1677, 15 meert, tot 1682 in april, en voorts is hij maer enckelijck pastor gebleven, en naer sijne pastorije gaen wonen, met sijne dienstmaerte Susanna Custodis (quesula, o.p. quae obiit 21 mej 1686) in april 1682,

en is aldaer gestorven 16 maart 1689, ten tijde van zijn provisoratet alhier op 't huys gewoont hebbende, terwijl dat Hr Gregorius Knijff junior ab A° 1677, 15 maart als Cappelaen oft vicarius op de pastorie woonde en de selve bediende tot 1 december 1681 als wanneer hij is proviseur geworden, en naer de doot van Hr. Milo de pastorie oock nogh eenigen tijt als Deservitor bedient heeft».

In januari 1681 werd Milo vander Stock als jubilaris gevierd. Hij schonk toen 600 gld. ex liberali dono aan de Leuvense universiteit «tot het restaureren van de Halle».

Joannes Bapt. van Asten, deservitor 1669.

Gregorius Knyff, junior, deservitor (15.3.1677-1.12.1681). Hij was een neef van pastoor van der Stock, werd in 1703 prior van de abdij, daarna pastoor te Minderhout, waar hij in 1717 overleed.

Sebastianus Cornelius van Aken, pastoor (1689-†10.8.1719), afkomstig van Mechelen, baccalaureus in de godgeleerdheid. Hij leefde in beroerde oorlogsjaren en vluchtte tot driemaal toe uit zijn pastorie die hij telkens uitgeplunderd aantrof. Hij schijnt een strenge herder te zijn geweest, want in 1717 heeft hij «een kleijn huysken, dat voortijts op de Balckte straete plaght te staen, genaemt de Lazerisse steè, doen afbreken, om dat daer een oneerbaer vrouwpersoon in woonde». Hij overleed in zijn 74e levensjaar.

Theodoor vande Velde, deservitor, 1719.

Bernardus Provost, (6.11.1719-†8.11.1734) «alhier als pastor door de gilde, en compagnie der jonghmans alle in de wapenen ingehaelt aen de Crancke Heij onder Campenhout tot op het huys van List».

G. Huijsmans, uit Mol, seculiere priester, deservitor (20.12.1727-1734).

Petrus van Brakel, vicarius (1734-1735).

Ambrosius Morisses, pastoor (nov. 1734-†22.4.1755).

Judocus Batens, pastoor (1755-†22.3.1777), overleed in zijn 81e levensjaar, jubilaris in december 1769 «maer en heeft geene jubile gehouden». Hij schijnt een verstokte eenzaat te zijn geweest die van geen onderpastoor wilde weten: «1 junii [1755] was Heer August Canjuweel can. sti Mich. alhier op de Pastorie als vicar. oft onderpastor komen wonen, bij den Hr. pastor Jud. Batens, maer is naer 2 à 3 maanden uijt dat sleght huijshouwen naer de abdije wederom vertrocken». De meier en schepenen dienden in 1772 rekwest in bij de Raad van Brabant «ten eijnde van eenen onderpastor op dese parochie [te bekomen], maer onsen Pastor den selven niet willende ten sijnen huijse aenveerden, soo en is daer niets van geschiet, tot hier toe».

August Canjuweel, kanunnik van de St.-Michielsabdij, onderpastoor, 1755.

Hieronymus de Leeuw, onderpastoor (4.12.1773-1777) «4 december is alhier als vicarius oft onderpastoor op de Pastorie bij den Heer Pastor Batens, naer van hem al twee oft driemaal wegghesonden te zijn geweest, geadmitteert en voor goet komen wonen mijn Heer Hieronijmus de Leeuw». De prelaat had voor deze aan de pastoor 200 gld. per jaar voor mondskosten en 2 karren brandhout moeten beloven. De onderpastoor heeft het er echter niet lang kunnen uithouden; hij is «van aermoede en gebreck van de pastorie verhuist en gaen wonen in het cleijn Leemen huysken naest de pastorie staende, en aen Romb. Wouters coster toebehoorende».

Alexander de Grande, deservitor (24.12.1775-8.6.1778) «is alhier op de pastorie komen wonen als derder Heere oft assistent van den Heer Pastor.... en mijn Hr De Leeuw onderpast. is ontrent desen selven tijt gaen wonen in een groot steenen boeren huys gestaen ter Biest toebehoorende aen Jan Bapt. Servranckx, smidt alhier».

Hieronimus de Leeuw, pastoor (28.3.1777-ontslag 27.3.1789).
Martinus de Buck, vicarius (13.8.1778-16.12.1779).

Rumoldus Claues, vicarius (22.12.1779-1781), naar Leuven vertrokken.

Ludovicus de Craen, onderpastoor (2.10.1781).

Gilbertus Verhaegen, pastoor 1789.

Kosters van Nederokkerzeel.

Michiel van Fraechem † 8 mei 1728.

Peeter Servranckx, zoon van Rombaut, smid, † 20 juni 1728.

Michiel Boschmans, zoon van Simoen, † 27 november 1749.

Rombaut Wauters, † 30 januari 1777.

Rombaut Wauters, zoon van Jan en neef van de vorige koster.

Tienden.

Bij *plumbata* van oktober 1281 verklaarde paus Martinus IV dat zowel de oude als de novale tienden van Nederokkerzeel en Merksplas niet aan de pastoor maar aan de abdij toekwamen. In 1721, vijf eeuwen later, ontstond hierover een geschil tussen prelaat J.B. Vermoelen (1716-32) en pastoor Provost.

De abdij van Dononien verkocht haar tienden aan de St.-Michielsabdij in 1286. Deze verkreeg van Johannes van Hilrode door schepenbrief van Leuven in september 1288, nog andere tienden te Nederokkerzeel en List, met tussenkomst van zijn kinderen Johannes, Walterus en Assela.

In mei 1265 had de heer van Perk aan de St.-Michielsabdij een tiendeke te Boeck, in de parochie Perk, geschonken. Pastoor Gottignies, ook provisor van Ter List, verkocht dit voor een spotprijs in 1595.

Geschillen over de grenzen van de tiendgebieden ontstonden tussen de abdij en de pastoor van Erps (1589) en de pastoor van Steenokkerzeel (1594), tussen de abdij St.-Michiel en die van St.-Adriaan te Geraardsbergen over de Listertiende (in 1665 gearbitreerd in de Raad van Brabant). De afpaling tussen de tiendgebieden van St.-Michiel en de abdij van Kortenberg had plaats in 1608.

De Raad van Brabant deed op 14 maart 1615 uitspraak om de abdijsrenten «bedevrij» te verklaren.

Cijnsrechten.

De abdij van St.-Michiel hield te Nederokkerzeel een laathof bij het Hof ter List. Het cijnsboek ervan werd in 1549 vernieuwd. In 1597 stond zij cijnsrechten onder Kampenhout af aan Charles de Bourgeois, raadsheer en heer van Kampenhout, en echtgenote Adriana van der Noot, bestaande uit meier en schepenen of erflaten, goederen, 60 kapuinen, 17 ganzen, 200 eieren, 19½ Rgld., 3 veertel koren.

Het behouden cijnsboek werd in juni 1668 vernieuwd en nogmaals in 1726.

De stadhouders van het laathof waren, voor zo ver bekend: 1636 rentmeester Hendrik van der Sterre, vader van de prelaat. ± 1700 Adriaan van de Wijngaerd.

1720 Judocus Tael, meier van List.

1760 Franciscus van Humbeek.

De abdij zorgde voor het uniform van de bosmeier en de officier in dienst. Het bestond uit kasakken van donker grijs laken met blauw laken opslagen en blauwe voering (1721), «synde op het kleet het wapen van den actuelen Praelaet en een silvere Carelle aen syn hoedt» (1724).

En «om dat sy hunne casacken souden spaeren en net houden syn hun oock juppons gegeven met bespreeck van in 5 jaeren geene nieuwe te sullen krijgen».

In 1768 kregen zij een nieuw groflaken kerzak jupon en broek, hoed met gouden carelle, een paar kousen en schoenen, en een koperen medaille met het prelaatswapen (prijs samen 107 gld. zonder de medaille).

De molen van ter Balckt

De abdij van St.-Michiel bezat te Nederokkerzeel de watermolen van ter Balckt, oorspronkelijk een onder molen, die in 1717 tot overmolen werd verbouwd, doch slechts voor een twaalf-tal jaren.

In 1615 was Laureis de Wilde er molenaar. In 1619 ging hij een nieuwe negenjarige pacht aan tegen 16 mud. graan (1 deel tarwe en 2 delen koren). Hij nam ook enkele bunders winnend land in pacht tegen 2 veertel rogge per bunder 's jaars.

Hij ondernam de bouw van een nieuwe schuur en stallen. Deze kosten en een slechte exploitatie brachten Laureis op het stro. Hij geraakte in openbare twist met broeder Gerard Lindermans, de plaatselijke provisor der abdij.

Hij moest «publickeelyck en in 't recht vergiffenis bidden met bloote voeten en een brandende keirsse in de handt over allen de injuriën aan Br. Geerd Lindermans gedaen te weten dat hij hem presentelyck in syn aensicht geheeten hadde: schelm en dief en vervalscher van syn handteecken».

Laureis vluchtte en zijn vader, die borg stond, bleef instaan voor de schulden van zijn zoon.

Jan Limbos, een zijner opvolgers, kreeg in juli 1637 de pest in huis, toen in de streek veel mensen aan loop en pest stierven.

De molen, die reeds in 1622 erg geteisterd was door de brand en plundering die de geuzen in het dorp hadden gepleegd, werd in 1655, toen de weduwe Guiliam van Roye molenaar was, door het vuur vernietigd.

Haar opvolger Jeronimus Smekens ondernam de wederopbouw van de molen uit witte steen in 1656.

De abdij ondernam ook werken op eigen kosten: «in aug. 1670 is de schuere van den Balcktenmolen notabel vergroot met het aanbouwen van 2 oogen, een aen de straete en d'ander over de beecke; item den messingh besloten en verciert met een nieuwe poort geteeckent M.S. A° MDCLXX, dat is Macarius Simeomo a° 1670».

Later na het aftreden van molenaar Guiliam van den Wijngaerd in 1722, werden huis en molen in slechte staat van onderhoud verlaten. Reparaties werden ondernomen en verbeteringen aan bakhuis en koeistallen (2). Een nieuwe graanzolder werd aangebracht boven de koeistallen en een wagenhuis met voederij van twee gebinten opgetimmerd (1727).

Na de herstellingen namen Judocus De Busscher en huisvrouw Elisabeth Corbeel de watermolen in pacht. Judocus was er in 1773 nog werkzaam.

Heerlijke Rechten.

Het recht van aanstelling van meier en zeven schepenen te Nederokkerzeel werd in 1290 door hertog Jan I van Brabant aan de abdij toegekend. Het recht een eigen zegel te gebruiken en een secretaris aan te stellen werd verleend door Philips de Goede op 20 sept. 1440.

(2) In 1723: «van het verckenskot tegen de beeke gemaect een klein bierkelderken omdat de meyssens die boven dat kot sliepen claeghden dat sy van den stanck en brandt van het mest sieck würden». In de koeistal werden in plaats van schietgaten vensters aangebracht «omdat het in den somer veel te werm was voor de beesten en daerom alsdan geen goede boter en konde hebben».

Bekende meiers van ter List waren:

- 1594 Dirik Claes;
- 1618 Jan van der Meeren;
- 1643 Roeland Wouters, steenhouwer;
- 1720 Judocus Tael;
- 1765 Hendrik van Gindertael;
- 1768 Hendrik Verdeyen, ook bosmeier.

De heerlijkheid Nederokkerzeel.

Vanaf 1544 hoorde de heerlijkheid Nederokkerzeel toe aan François Hinckaert, ridder, ook heer van Lille en Berg. Zijn meier was toen Steven de Klerck. Na zijn overlijden, in 1590, ging de heerlijkheid over op zijn zoon Filips Hinckaert. Jan van Espen was toen dorpsmeier.

In 1608 trad jonker Jan t'Serclaes op als plaatselijk heer. Hij stierf zonder nakomelingen.

Frederik van Marselaer, heer van Perk, Elewijt, enz. verkreeg Nederokkerzeel, op 3 augustus 1626, door aankoop voor 3.500 gld.

Op 15 maart 1644 ging de heerlijkheid over op Filips Lambreghts, heer van Kampenhout, Ruisbeek enz. door aankoop voor de prijs van 7.500 gld. Zijn weduwe Françoise Maurissens verkocht Nederokkerzeel in 1663 in de Kamer van Ukkel.

Franciscus Knyff, koopman te Antwerpen, eigende zich hier de heerlijkheid toe voor 7.400 gld.

Franciscus was een broer van Gregorius Knyff, kanunnik van de St.-Michielsabdij. Dit verklaart hoe de prelaat en het klooster ertoe gebracht werden de koopsom aan de Antwerpse koopman voor te schieten.

Vandaar een reeks verwickelingen die te langen leste de abdij als heer van Nederokkerzeel deed uitroepen, want, Franciscus Knyff is uiteindelijk «banqueroet gespelt en heeft sijn getireert van Antwerpen naer Amsterdam».

Prelaat Simeomo, de tussenkost van andere schuldeisers vrezend, zond de broeder kanunnik naar Amsterdam «om van Franciscus Knyff aldaer een acte van obligatie te bekomen». Door notarieel bescheid van 31 december 1668 belastte de schuldenaar zijn heerlijkheid Nederokkerzeel met 1.300 pond, d.i. 7.800 gld. kapitaal tegen een jaarlijkse interest van 6-5 gld.

In twaalf jaar werden noch kapitaal afgelost, noch interesten gekweten waarvan 5.650 gld. achterstel.

Een proces werd bij het Leenhof van Brabant ingesteld. In 1683 bekwam de abdij Brieven van Immissie en ze werd als Pandmeester in de heerlijkheid ingesteld, «Corts daernaer is de Abdye in volle en pacifieke possessie gestelt der voors. Heerlyckheyte cum annexis door den Premier Huissier van het Souv. Leenhoff tot rembourseringe van het Capitael met den intrest

op ditto Heerlyckheyte geschoven. En het jaer daernaer is heer Franciscus Knyff insolvent gestorven».

De abdij werd niet in de heerlijkheid gegoed, maar slechts in de rente op de voorgeschreven som, wat niet belette dat de prelaten van de St.-Michielsabdij, als pandheer van Nederokkerzeel erkend, er in feite als heer werden beschouwd tot de traditionele geplogenheden van inhaling door de plaatselijke gilde en jonkheid.

In 1720 stelde de Procureur Generaal bij de Raad van Brabant een geding in tegen de abdij om haar heerlijkheid te betwisten. Hij beweerde dat na de dood van Knyff, insolvent en zonder nakomelingen gestorven, de heerlijkheid van Nederokkerzeel «jure devolutionis» op de koning was teruggevallen.

Te langen leste op 26 januari 1723 «naer lange disputen tegens onse Abdye.. soo is de erfgenaeme van voors. hr. Franciscus Knyff, jouff^e Maria Anna Knyff door den Leenhoff van Brabant gedaeght ende gesommeert. Korts daernaer is door Leenmannen van den selven Hove de eerste betredinge der Heerlyckhyt geschiet, rechts buyten het Huis van List, onder de groote Lindebomen, alsdan staende voor het voors. Huys van List, mits dit huys aen het Clooster ende niet aen de Heerlyckhyt toekomt».

Een tweede en derde betreding grepen plaats op het Dwaese veldt op 18 februari en elders op 16 maart.

Op 15 februari aanvaardde Guillam Ganseman, door de Raad van Brabant tot griffier van de heerlijkheid benoemd, zijn ambt, samen met dat van griffier van het Leenhof van het Huis ter List. Hij stierf in 1758 en had als opvolger F.J. Gillebert. Deze trad uit het ambt in 1770 en werd opgevolgd door Ferdinandus Antonius Lemmens.

Prelaat J.B. Vermoelen deed op 11 november 1729 verhef van de heerlijkheid in het Brabants Leenhof, na het afsterven van Jouff^e Maria-Anna Knyff. In haar plaats werd haar zoon Jacobus Herreyns, 49 j. oud, sterfman.

Op 30 december 1686 had men een *Justitie staeck* bij de plaats aan het kerkhof van Nederokkerzeel opgesteld met van onder twee stenen trappen. Dit gebeurde nogmaals op 7 mei 1732, toen aan het kerkhof rechtover het Aardstraatje naar een bogaard, in bijzijn van meier en schepenen, «eenen nieuwen Justitie staeck gestelt wird op een vierkant verhooghsel van 3 steene trappen».

In augustus 1763 werd deze Justitie staek «die seer slecht was geworden en door quade jongens los getrocken gerepareert, ten deele ten koste van ons en ten deele ten koste der voors. jonghens in paenam delicti».

Brieven van Amortisatie der heerlijkheid Nederokkerzeel.

werden op 7 november 1737 uitgereikt, de abdij aldus verplichtend tot verhef in het Leenhof van Brabant na elk afsterven van een prelaat.

Volgens de rekeningen van ter List kostte de aanwinst van de heerlijkheid uiteindelijk wel het dubbel van de geleende penningen :

1668 geleend kapitaal 7.800 gld.	=	9.100 courant geld
1681 12 j. interest		5.650
1682 Brieven van Immissie		79-7
1683 Verhef der heerlijkheid, etc.		817-8
1697 Kosten van Griffie Leenhof		97-15
1720-31 Proces		457
1723 Drie betredingen der Heerlijkheid		126
1729 Verhef		58-2
1737 Brieven van Amortisatie		2.000
Deurwaarderskosten		9-10
		<hr/>
Totaal		18.395-10-2

Zonder drinkgelden en diverse kosten.

Het Huis ter List.

Het Huis, later het Kasteel ter List (*Domus Listana*) diende de rentmeesters of provisors, - in de regel religieuzen van de abdij - tot residentie. Zij werden door de prelaat aangesteld om het abdiydomein van Nederokkerzeel te beheren. Hun naamlijst volgt achteraan.

Soms woonden of verbleven er andere geestelijken. Aldus in 1623 Petrus Overusius (Overhuysen), doctor in de theologie, die er in 1658 stierf; Ambrosius de Licht, gewezen provisor in de abdij te Antwerpen († 1639); Jacobus Moons, rustend pastoor van Borsbeek, die er zijn drie laatste boekjes over de zedenleer afwerkte; Pastoor Jacobus van Hertzen verbleef, na zijn gedwongen ontslag, nog lange tijd op ter List, omdat hij zich wegens de wederopbouw van de pastorie in 1622 zodanig in de schuld had gedompeld dat de prelaat hem-ter plaatse deed vertoeven «totdat de voors. schulden enighsints sullen gekocht ofte geëffent syn».

Cornelius Nutius, voortijds prior en pastoor van Minderhout, vierde er op 11 november 1662 zijn volle jubilee van 50 jaar priesterschap. Hij liet toen zijn portret «in cloosterlyck habyt, geschildert waerschyndlyck door Marten Pepyn» in de voorzaal van ter List hangen.

In de 17e eeuw telde het huispersoneel: twee knechten, een koemaid of koeknecht, een «governante» of meid.

In dezelfde periode hield men er twee paarden, een os, drie of vier koeien, een paar vaarzen en een drietal varkens.

In het begin van de 17e eeuw bestond het gebouw (3) uit een keuken, twee zalen en een grote kamer tegen de keuken, de huiskapel (4) met portaal en toren en andere bijgebouwen, zoals een binnenvoorpoort met poortkamers en een buitenvoorpoort op de hofgracht, waarover een ophaalbrug. Een draaiboom met «een drayerken om te voet te passeren» gaf toegang tot het goed.

Het huis werd in 1616 afgebroken van aan de kapel tot aan het comptoir (niet meegerekend).

Op de oude muren en kelders werd een nieuw gebouw opgetrokken met vier grote vertrekken beneden, een kapelportaal en een toren, met een bovenverdieping met acht stenen dakvensters «soo ende gelyck den selven bouw in de voorgaande jaren geweest was».

In 1617 stond het werk voltooid en gedekt met een groot nieuw leien dak. In de schaliën werd getekend :

BY MA TEN (naar buiten uit)
en A° 1616 (naar het binnenplein).

De oude voorpoort vóór de brug werd later vervangen. Prelaat Joh. Chrysostoom van der Sterre legde in augustus 1644 de eerste steen van een nieuw gebouw uit witte arduinsteen. Roeland Wauters, steenhouwer en meier van List, voerde het werk uit. De nieuwe eiken dubbele deur werd met 1700 grove nagelen met grote koppen beslagen.

Tien jaar later werden nog nieuw opgetrokken: een met schaliën gedekte schuur, paarden- en koestallen uit witte steen, een bakhuis, een «houtlogie» en een brouwerij met koelbak.

Om het werk te bekronen, plaatste men in 1662 boven in de voorpoort het wapen van prelaat Van der Sterre (1629-52), maar kort daarna deed een zijner opvolgers, prelaat Macarius Simeomo (1663-76) er het zijne in de plaats stellen.

Palend aan dit voornaam complex lagen de warande, de buytenhof of Coelhoff met groententuin en noordwaarts het binnenhof. Terloops melden we dat hier in 1772 vijf aspergebedden werden angelegd.

Binnenhuis moet het kasteel er ruim uitgezien hebben en het verblijf zeer aangenaam geweest zijn. Het onderging dikwijls veranderingen.

Een vertrek tegen de vijver gelegen was voorbehouden voor de abdiyprelaat. De prelaatskamer, met blauw behangsel versierd, werd in 1725 met goudleder behangen.

Een beschrijving van 1673 leert ons dat de prelaatskamer

(3) De beschrijving van de gebouwen en latere werken werd opgemaakt naar het «Chronicon».

(4) Prelaat Van der Sterre hechtte aan de huiskapel van O.-L.-Vr. van Portiuncula ter List de helft van de profijt en rechten van de stadhouder van het plaatselijk leenhof.

in 1647 beneden werd gebouwd samen met de huiskapel en de kapelkamer of «sallet».

Van uit de «puye» betrad men een grote zaal, die later in 1686 in tweeën werd verdeeld, en daarnaast de eetzaal met aanpalende keuken in de toren. In de grote voorzaal stond een borreput (5); er hing ook een schilderij van het Hof ter List te midden van het omliggende landschap. Het was een werk van de Mechelse meester Jan Coxie, in 1672 voor 24 gld. aangekocht, samen met twee kleinere doeken van Teniers.

Tussen 1760 en 1770 ondernam de abdij nog nieuwe werken op ter List.

Eerst bouwwerken: «op den achterbascour tegens den binnenhoff de nieuwe groote thiendeschuur», die 2.726 gld. kostte zonder het houtwerk; het portaal «dat stondt op de binnenpleyn tegensaen den inganck der saletten oft eetkamers» tot de grond afgebroken. In de plaats kwam een nieuwe grote trap. Vervolgens decoratieve werken, die het kasteel binnen naar de mode van de tijd zouden schikken.

In de drie benedenkamers werden de gewelven geplafonneerd, de vensters verlaagd en verbreed, de tichelen bevloering opgebroken en door een houten vloer vervangen. In elk van de drie zalen werd een Italiaanse schouw geplaatst, waarvan de lambrizering door mr. Jacques Herreyens als marmer werd geschilderd (prijs: 122 gld.). De slaapkamer van de prelaat naast de huiskapel kreeg een behangsel van rood gedrukt lijnwaad.

De eetzaal, de bovenkapel en drie slaapkamers kregen een muurbekleding van «Toil cierree».

De benedenskapel werd gelambrizeerd en geplafonneerd en het misgewaad vervangen: een rode en een zwarte damasten kazuifel kostten 91 gld., een witte en paarse 84½ gld. Een nieuw Premonstratenzer missaal werd aangekocht voor 20 gld. Het altaar van de kapel droeg een verguld kruis met twee metalen beeldjes. Een zilver relikwiekastje bevatte relikwieën van de H. Rosalia.

Boven de poort naast de slaapkamers was het bureau of Comptoir van het bedrijf ondergebracht. Hier hingen zeven schilderijen (landschappen) van de Brusselse meester Lavende.

Bij het uitvoeren van de werken in de slaapvertrekken werd «aldaer tusschen den thorentropp en het poederkot een doncker en verholten plaetse gemetst om bij tijt van oorlogh eenigh goet in te verberghen, het welck syne loose openinge en

(5) In 1724 werd de put «wiens water stonck» gereinigt tot op de bodem «alwaer twee raeders liggen op malkanderen van elsen hout. En aldaer syn bevonden 2 fouten een tegens den vyver naer den westen langhs waer het vyverwaeter inquampst en eene naer den kant van de keukendeure tegens welke deure eertijds een latriene was geweest en niet wel was geruympst in het toemetsen soo dather nogh een partye beir lag ingesogen tot tegens den Borneput».

inganck heeft van boven op den solder tegen den dorpel van den ouden ghewesen thoren».

In de zomer van 1776 werden alle deuren en vensters van het kasteel door de huisknechten geschilderd in groene olijfkleur. De olieverf was gemaakt naar volgend aloud recept:

«20 pond geelen oft lichten oker à 3 st. per pondt in klonten, die beter is als den gemaelen, en 5 pondt fijn gevreven kolen van gebrande wyngaertrancken dat is tegen 1 pondt droogen oft ongevreven oker, ¼ deel fyn gevreven synde wyngaert swert oft by gebrecke van dit neemt ¼ deel drooghe blouwsvert tot 2 pondt droogen oker; item daertoe gebesight ontrent 10 potten ongekockte lyn-olie à 9½ st. per pot».

Ook het uitzicht van de tuin en de warande werd verbeterd: begin 1762 werd achter het kasteel in de warande die er uitzag als een vierkant bosje, een wandeling getrokken in de vorm van een ster en in het midden werden 16 lindeboompjes geplant «by forme van preele». Acht vazen en drie piramiden stonden op voetstukken in de tuin; er werden zitbanken geplaatst en «een kackhuys geset».

Rentmeesters of Provisors van de St.-Michielsabdij te Nederokkerzeel.

(tussen haakjes: de aanstellingsdatum)

Broeder Nicolaus Viruli, proost van de abdij, (1524).

Michiel van der Meeren of De Mera, proost van de abdij, (1532).

Cornelis van Rijsbergen, kamerling der abdij, (1541).

Broeder Gerard Lindermans (1589).

Gielis Gottignies, pastoor van de parochie, (16.11.1590).

Gregorius Mertens, rentmeester van de abdij, (1600).

Broeder Gerard Lindermans, rentmeester te Nederokkerzeel (20.3.1610), daarna samen met pastoor Franc. de Schott van 1612 tot 1617 en met pastoor Jac. van Hertsen van 1617 tot 1636, † 1636.

Hendrik van der Sterre (23.4.1636) (6).

Milo van der Stockt (2.8.1642), pastoor van 1650 tot 1689.

Gregorius Knyff, senior, (2.12.1653), † 2.4.1666.

Milo van der Stockt (2.4.1666).

Jan Baptist van Asten (juni 1669), ook deservitor, in 1677 pastoor te Merksplas.

Milo van der Stockt (15.3.1677), † 1689.

Gregorius Knyff junior, (1695), verbleef doorgaans in de abdij, waarvan hij in 1703 prior werd.

(6) Hendrik van der Sterre was de vader van de prelaat Joh. Chrisostomus van der Sterre (1629-1652). Hij woonde met zijn vrouw Anna van Esse († 16.9.1637) en zijn dochter Margareta op het Huis ter List. Hij was geadmitteerd openbaar notaris en gewezen stadhouder van Eindhoven. Hij stierf 14.2.1643. Na zijn aanstelling als rentmeester werd hij stadhouder van het leenhof en de laatbank van het Hof ter List.

Christophorus Pinion, cellier van de abdij, provisor van ter List (april 1703-8.2.1706); † Antwerpen 1707.

Gerlaeus de Febure (februari 1706).

Gaspar van Essen, secretaris van prelaat Jan Chrisostomus Teniers, 1687-1709, (oktober 1707).

Norbertus Provost (november 1711), werd 5.4.1718 pastoor te Heide (in Mera), waar hij † 23.12.1739.

Theodoor van de Velde (6.3.1718), † 1.4.1736. Hij had «de goederen seer loffelyck en met veel attentie bestiert en beneerstight». De prelaat deed ter nagedachtenis 50 zielmissen celebreren.

Hendrik van Pruysen (1.4.1736), † 22.12.1742.

Petrus van Brakel, onderprovisor in 1739.

Fredegandus de Winter, onderprovisor op 1.12.1741, volgt Hendrik van Pruysen op als provisor (22.7.1742). Hij † 30.12.1752.

Ferdinandus van den Invyllé (1753), † 23.4.1761.

Bernardus de Bruyn, prior der abdij, (15.5.1761), hij overleed 16.3.1786 en werd achter het hoogkoor begraven.

Vander Weyde en Gilbertus Verhaegen (28.4.1786).

Gilbertus Verhaegen, pastoor, (1789).

Matheus Meeus.

Refugehuizen te Mechelen en Brussel.

De St.-Michielsabdij bezat te Mechelen een refugehuis, dat door prelaat Feyten op 30 september 1592 werd verkocht aan de nonnen van Leliëndal, die sedert 1580 uit hun klooster te Humbeek waren verdreven.

Te Brussel kocht de abdij op 1 april 1664 voor 7.654 gld. drie oude huizen, staande en gelegen in de Zavelstraat, bij de Broekstraat, naast het godshuis van St.-Elisabeth van Hongarije en het zo pas ingerichte vrouwenklooster der Capucienessen (7). Na de afbraak werd op de plaats een refugehuis opgericht.

In de gevel, in 1670 opgetrokken, prijkten vier grote beelden, o.a. van St.-Michiel en St.-Norbertus, alsmede het wapen van prelaat Simeomo.

Het huis stond belast op voet van 400 gld. 's jaars (1682). De woning werd in 1692 verhuurd tegen die prijs aan de St.-Geertruiabdij te Leuven ten gerieve van de abdis die er zes jaar intrek nam.

Tussen 1751-53 deed prelaat Sammels het refugehuis geheel restaureren en verbeteren. Ter List leverde de nodige witte steen. Prelaat Thomas overleed er op 25 juni 1762.

(7) A. HENNE en A. WAUTERS, *Histoire de la Ville de Bruxelles*, III, blz. 568.

Dorps- en Gildeleven te Nederokkerzeel.

Als eigenaar van een aanzienlijk bezit in de parochie, als tiendheffer en geestelijke heer speelde de St.-Michielsabdij natuurlijk een grote rol in het dorpsleven. De overname van de heerlijkheid Nederokkerzeel vanaf het einde der 17e eeuw heeft die rol nog meer benadrukt.

Het Huis ter List en zijn bewoners hebben ook het wel en wee van de dorpsgemeenschap gedeeld.

Oorlog.

Wie de weerslag van de gebeurtenissen in de 17e en 18e eeuw op het platteland kent, weet dat de bevolking er maar al te dikwijls het slachtoffer van het oorlogsgeweld was. Vanaf 1621 viel de streek tussen Leuven, Brussel, Mechelen en Vilvoorde aan hevige plunderingen en verwoestingen ten prooi. Dat was het werk van de legers, aangevoerd door Prins Hendrik van Nassouwen, «genoempt Heyntien den Brandstichter».

Op 15 mei 1622 omstreeks de Pinksterdagen werd Nederokkerzeel overrompeld door de Geuzen «die ons dorp alhier [hebben] afgebrandt, waer onder waeren de huysen schueren en stallingen van zeven van onse grootste en besonderste pachters, dewelcke alsdan van onsen eerwerdigsten Hr Prelaet eenige quyt-scheldinge versoght hebben van hunne landtpachte ende hun is gepresenteert 2 guldens per Bunder; maer sy daarmede niet tevreden sijnde, soo heeft Broeder Geeraert tegens hun geprotesteert etca en terwylen de geusen alhier het dorp afbrandeden verliet B^r Geeraert alhier het Huys en vlughtede van hier naer Loven».

In 1635, een nieuwe inval, ditmaal door de Fransen. Het Huis ter List, haastig door zijn inwoners verlaten, werd totaal uitgeplunderd.

In oktober 1673 «begonst wederom den droevigen oorlogh tusschen Vranckryck en Spagnien hier in dese Nederlanden. In dese jaeren van 1673 tot 1678 wesende den franschen oorlogh heeft onse Abdye met duysenden schade geleden in haere goederen door de fransche soldaten meer dan 3.550 guld.»

In 1675 lagen de Spanjaarden met de Hollanders bij Leuven gecampeerd «waervan ons dorp in julio veel schaede heeft geleden».

Het Chronicon vertelt verder dat op 18 september 1694 «hebben de Fransen van het garnisoen van Bergen in Henegouw komen branden tot Nederokkerzeel alwaer des dorpsmeyers Peeter de Pauwes huys is afgebrandt en daerin een veulen met ettelycke kalveren en verckens. Item, hebben gespolieert het Pastoreel huys (hetwelck ten tyde van den hr Pastor van Aken tot drymael toe

geheel is uytgespolieert) en hebben medegenomen 2 peerden van Peeters Schoevaers en dat altemael snoenens tusschen 10 en 11 uren. Soo om aghterstel van Contritsutie als om represaliën, mits sy ettelyck weirelijcke pastoors als van Quarebbe en Everbergh hebben medegenomen».

Een paar jaren later (1697) «heeft de Koninck van Engelandt ordre gegeven van allen de Casteelen te fourageren, soo dat sy, gecomen syn en hebben op dit Huys allen het hoy en stroy en graen datter in de schueren was oft in meyten stontd medegenomen. Maer hebben aen het Huys ofte den huysraet niets misdaen dan hebben maer alleenlyck van den solder eenen sack weghenomen». Dus, een deftig gedrag zoals het gentlemen betaamt !

Vrede.

Na zulke droeve gebeurtenissen werd de tijd van verzoening en vrede met des te meer vreugde begroet.

Aldus op 6 juni 1648 «isser alhier over den Vrede tot Munster tusschen Spagnien en Hollandt gesloten, geviert met 5 pecktonnen op eenen staeck en daer is 6 pont poeder verschoten en wy hebben alsdan aen tgemeyn met speelman en trommelslager ten beste gegeven 2 tonnen biers, en canneelkoecken aen de kinderen van het dorp».

Zo ook in 1679 «isser alhier voor het Casteel wederom geviert met eenen staeck met 5 pecktonnen van 13 st. het stuck over den gesloten peys van den Franschen oorlogh».

Natuurrampen.

Als er geen oorlogsgeweld heerste kon de strenge natuur de landbouwers lelijke parten spelen:

In 1701 «seer grooten windt en hagelslagh tot groote schade in onsen bosschen».

1709: «is het eenen extravaganten kouden winter geweest, soo dat er dit jaer wel de hellight van den oost was bevrozen en daarom oock nogh wort genoemd het Bevrozen Jaer».

1716: «een excessiven kouden winter, soodat op 18 januari de Schelde te Antwerpen 7 weecken heeft toegevrosen gelegen».

1719: «Groote drooghte, plantsoen verdort en vissen sterven».
13 Augustus 1723 isser alhier eenen seer grooten Hagel en windt-slagh voorgevallen die seer veel schaede heeft veroorsaect in de graenen te velde».

Wegens plaatsnaamkundige gegevens citeren wij de hagel-ramp van 29 mei 1727: «Eenen grouwen Hagelslagh met stercken windt, soodat opt Hooghveldt, Langenstreeck, Bogaert, Kerselaer, Schreve, Soetensnede, Oudenhuyse, Quaeyenbergh, Leijser en Lis-

terveldt van allen coren bynaer niets is overgebleven, maer alles gecrockt en te neer geslagen en van de terwe en haver en isser maer ontrent den halven oost overgebleven. Alleen maer opt Roth, Quaethuysenblocken, het Hollandt en opt Maelderslandt is seer wynig schaede geschiet, gelyck oock opt Rutveld, Neerveldt en Keyserdelle is alles behouden. De hagelsteenen waren soo swaer als Duyveneieren».

Ingevolge die toestand verleenden de Staten Generaal kwijtschelding van XXe penning. Hetzelfde gebeurde na een geweldig onweder in de nacht van 12 augustus 1763.

In juni 1730 werd de hoplochting, gelegen tussen de Nieuwstraat en het Drie Bunderblock (Hophof perceel n° 13), omgreden en vernietigd «omdatse door het gewormte was afgegeten en de wortels verrot».

Op 18 februari 1756 «s mergens omtrent 8 uren isser alhier, en geheel het landt door gehoort ende gevoelt eene seer swaere aerdtbevinge gederende ontrent eenen vollen minuete als een gerucht van swaere gelaede vragtwagens passerende op eenen casseywegh; dogh sonder merckelycke schaede in dese Landen».

Openbare zeden.

Laat ons nu een typisch tafereel ophangen van een buitengewone gebeurtenis, die kenschetsend is voor de openbare zeden in een 18de-eeuwse dorpsgemeenschap: «11 mej 1774 is alhier tot Nederockerseel ter presentie van meyer, greffier, boschmeyer, 4 schepenen, Pastor en onderpastoor en veel bystaende volck uijt order van den eerwsten Heer Praelaet etc. om het groot schandael wegh te nemen, naer middagh ontrent 7 uren door 2 provosten en den officier, afgebroken en t' eenemael verdestrueert een kleyn huijsken gestaen tegens het kercken Voetweghsken, oost de erve van de wed. Jan van Eeschot, west Daniel Boels hophoft, suijsdt de peperstraete en noordt het Leijbeeckxken van Dan. Boels vijverken: alwaer langten tijt van voor 't jaer 1740 eene oneerbaere vrouwpersoon genaemt (geschrapd in tekst) alias Raets ingewoont hadde, de welcke ontrent de jaeren van 1740 tot 1750 aldaer 5 onwettige kinderen gewonnen hadde waeronder een dochter genaemt (geschrapd), nu over de 23 jaeren out, by haer nogh in het selven huysken wonende en aldus oock op de selve oneerbaere manier levende reets (geschrapd) onwettige kinderen voortsgebracht hadde».

Een zelfde «zuivering» had pastoor Van Aken in 1717 op touw gezet.

Gildeleven.

De plaatselijke St.-Sebastiaansgilde werd steeds door de abdij of de provisors begunstigd.

Dikwijls heeft een intredende prelaat de gildewimpel of standaard aangeboden. Aldus prelaat Christiaan Michaelis in 1613. Zijn geschenk werd in 1634 door plunderende Franse soldaten gestolen.

Prelaat Simeomo overhandigde aan de gildebroeders in 1664 een nieuw vaandel «met zyn wapen daerinne» (hij schijnt daaraan veel te hebben gehouden!) «het welck hy tot Antwerpen in St. Michielskercke onder den dienst der misse solemneelyck gewydt hadde ende aldaer oock aen den Alferis deser gilde heeft in handen gegeven».

De gildestandaard werd in de processie gedragen door een ruiter.

De wip of doelen van de plaatselijke schuttersgilde stonden «in d'Elst, aghter het Casteel».

Op 18 mei 1657 werd door prelaat Norbertus van Couwerven «aan de Gilde van handtboge van Nederockerseel een daghwant gelegen ten beginne van het Bogaertveldt, a° 1656 afgesneden van n° 179, nu genaemt den Schuttershoff ofte den Doelhoff, tot het stellen van hunne doelen, blyvende altyt den grondt ende het gewasch van boomen etca aen de abdye, de Gilde maer alleenlyck hebbende haere liberteyt van schieten met den handtboghe op de doelen. Dit is aldus oock notarielyck A° 1660 18 augustus met groote danckbaerheyt en sonderlinge obligatie aen den voors. Eerw. Heere geaccepteert van de twee Dekens in den naeme van de voors. geheele Gilde».

Na het afsterven van de prelaat (9-IX-1661) plantte men «voor den eersten keer eene nieuwe wippe tot den vogelscheut der Gilde gestelt» in de weide (n° 199) in de «Zuickenborgen».

De wip werd in 1714 door een nieuwe vervangen. «Om den vogel te schieten in de Zuickenborgen» verkocht provisor Norbertus Provost twee eiken voor 28 gld. aan Adriaan van den Wyngaert, kapitein-koning der gilde, en Daniel Sérvanckx, Gildedeken.

In december 1771 verplaatste men de wip uit Zuickenborgen naar 't Elst, naast het kasteel, waar eertijds de doelen stonden. In het volgend seizoen werd de Zuickenborgenweide met elst, abelen en vlaaming tot bos aangeplant.

De gilde van Nederokkerzeel beschikte omtrent 1650 over een gildehuis «gestaen te midden op de Plaetse tegenover de kercke, dat van leem gemetst en seer vervallen was».

In augustus 1653 werd dit huis wederopgebouwd uit steen, dank zij de milde steun van prelaat van Couwerven: «en den

eerwsten Heere Norb. van Couwerven heeft alsdan daertoe aen de Gilde vereert allen den steen noodigh van de fundamenten af tot boven toe allen den hamerduyn, dorpels, colommen etca tot den karreel toe; item 2 balcken, 1 faleer en 2 schoone eycken dorpels en 2 amen bier, en in de voordere onkosten van den bouw die daerenboven nogh beliepen tot 287 - 17 $\frac{3}{4}$ hebben de gildenbroeders, synde 24 mannen, gecontribueert elck naer staet en conditie den eenen wat meer, en den anderen wat min, sommige 5, 6, 7, 8 en sommige tot 12 guldens».

Pastoor Van der Stock contribueerde voor 12 gld., zo ook proviseur Knyff en de gildedeken Amand de Pauw.

Aan dit huis werd in 1674 in opdracht van de prelaat «een werckhuys met een stalleken aengebouwt ten coste der abdye, mits d'abdye daervoor 6 jaeren aghtervolgens de huere à 20 gld sjaers soude genieten».

De Nederokkerzeelse gilde telde in 1653 24 leden.

De plaatselijke pastoor en ook de provisor van ter List maakten deel uit van de gilde. De prelaat van St.-Michiels schijnt het aanstellingsrecht van de hoofdman te hebben genoten.

Zo werd op 28 oktober 1653 pastoor Milo van der Stockt, hoofdman, en provisor Gregorius Knyff, senior, werd gildebroeder. Pastoor van Aken, reeds gildebroeder, werd in 1689 stadhouder van de prelaat als hoofdman... en op 20 januari 1692 met 23 stemmen tot Gildedeken gekozen. Toen hij in 1700 zijn ontslag bij de gilde indiende, moest pastoor van Aken «syne doodsschuld aen de Gilde betaelen» om uit de gilde te mogen treden.

Van het ogenblik af dat de abdij als pandheer de heerlijke rechten van Nederokkerzeel mocht uitoefenen, werden de prelaten ter plaatse door Gilde, Ionkheid en parochie plechtig ingehaald.

Prelaat Herman Jozef a Porta (1676-81) was de eerste die op 24 januari 1677 aldus werd vereerd.

Zijn opvolger Gerardus Knyff (1681-87) werd op 1 maart 1683 plechtig ontvangen door de Gilde, die 3 tonnen bier ten goede kreeg.

Prelaat Josephus van der Boven (1738-48) was de eerste die door de Gilde en de Compagnie der Jonckhyt werd ingehaald «als in pacifike possessie gestelden Heere der Hooge - middele en leege Jurisdicte deser parochie en heerlyckhyt van Nederockerseel en List».

Van de gemeente ontving hij «tot herkentenisse een silvere schinckschotel met syn wapen daerinne gesneden».

Van prelaatswege werden aangeboden: tinnen voorwerpen «tot het schieten van prysvogels en vier tonnen bier». Er werd voor 10 gld. «grieldeldt» naar de arme mensen toegeworpen.

De inhaling van prelaat Jacobus Thomas (1754-62) werd begroet met 10 pond buspoeder en de gilde ontving goed bier.

Met de jaren wordt de inhaling feestelijker gevierd, zoals dat verhaald wordt voor prelaat Antonis Varendonck (1762-71) in 1763, voor prelaat Marcellus de Vos (1772-81) en voor prelaat Guillelmus Franciscus Rosa (1781-86).

Het relaas van die volkse ceremoniën volgt in hun volledige beschrijving uit het «chronicon»:

De InhaelInge
Van
Den heere Van NeDeroCkerseeL
en LIst

A° 1763 14 mey wesende saterdagh naemiddagh ontrent den 7 uere is alhier ingehaelt den eerw^{sten} Heere Anthonius Varendonck als Heere van Nederockerseel en List met onsen Dorps meyer en Schepenen, de Gilde van St Sebastiaen in corpore, als mede met eene compagnie Jonghmans, waervan eenige verkleet als granadiers, aengelydt met eenen cornet met den standaert te peert, en 4 klyne maeghdekens, waervan 2 met stroysels en 2 met het bovenst jaerschrift, alle op syn post houdende aen de steene brugge in de groote dreve naer Campenhout op Nederockerseel, alwaer den eerw^{sten} H^r uyt syn koetse getreden synde ontfonck het complement van den dorpsmeyer. Daer is van wegens de gemeynte door de weth aen hem aldaer gepresenteert den wyn van cere den welcken bestont in 3 potflesschen franschen wyn; alsdan is aldaer eenen salve geschoten met de busschen oft fusiecken, en syn alsoo alle te voet voortgegaen tot binnen den boscour van het Casteel oft heerlyck Huys (van List).

Den praelaet aen de voorste brugge genadert synde heeft aldaer een hantsvol of twee kleyne geldt over de arme menschen uytgeworpen (3 gld); binnen gecomen synde hebben de gilde etca aldaer hunne vaendels gewaeyt en 3 salve geschoten, en syn aldaer alle beschoncken, de principaele met wijn en de gemeene der Gilde etca met bruyen bier. Hier syn gelogeert geweest 16 personen met 8 domestiquen en een kockinne.

Des anderen daeghs, wesende sondagh den 15 mey is den eerw^{sten} Heere smergens ten half ure 9 wederom op de selve manier als boven alhier uytgehaelt ende geleydt naer onse kercke, alwaer hy aen den inganck van het kerckhof wirt ingehaelt en het compliment ontfonck van den hr Pastor in habitu et forma processionali; en binnen de kercke geleydt synde wirt aldaer den Te Deum gesongen en daer onder eenen salve geschoten; ten tyde van de hooghmissie heeft den Pastor gepredickt, maer heeft vergeten naer het offertorium ten offeren te staen, Item heeft den arm mees-

ter vergeten met de schaele om te gaen. Naer de hooghmissie heeft den eerw^{sten} heere het Venerabel vereert met licht in de kleine maendelycke processie rondts over het kerckhof, en naer den dienst is wederom ut ante in volle forma t huys geleydt alwaer op de boscour wederom eenen tripelen salve is geschoten. En aldus syn de Gilden etca naer de vaendels gewaeyt te hebben en van ons bedanck te syn in goede orde afgetrocken.

Naer middagh ten 5 uren is alsdan den Koninckx vogel geschoten tot welcken eynde de St Sebastiaensgilde alleen ten half ure 5 den eerw^{sten} Heere alhier in corpore heeft komen afhalen en den Praelaet heeft aldaer de 3 eerste scheuten van eere geschoten.

De St Sebastiaensgilde heeft tot recompens genoten 3 tonnen goet bruyen bier en de jonghmans ditto 2 tonnen.

De gilde kreeg van de Provisor 6 pond buspoeder en de jonghmans 4 pond à 17 stuiv. per pond.

De prelaat gaf aan de 4 meisjes 2 half kronen.

In 't geheel verbruikte men 70 potten rijnsse en franse wijn, 1 ton Leuvens bier en 1/2 ton Hoegaards.

De kokkin werkte 4 dagen voor 10 - 10 gld.

Inhaling van Prelaat De Vos
als heer van Nederokkerzeel

Op 29 juni 1772, feestdag van de HH Petrus en Paulus, «namiddag ontrent den half ure 7», werd prelaat De Vos als heer van Nederokkerzeel ontvangen met dezelfde ceremonie, in 't bijzijn van meier, schepenen, gilde en 30 jonghmans «waervan vele verkleet op syn Romeins, als granadiers, 2 loopers etc met trommels, fluyt, vaendels en speelluyden, aengelydt met eenen cornet met standaert te peert, koninck, capiteyn, alferes en 4 klyne maeghdekens alsoock 2 provostgasten in de wapenen».

De stoet gaat naar het kerkhof, waar de pastoor de prelaat afwacht en binnen de kerk leidt. Vervolgens Te Deum «waeronder den Heere Pastor heeft aghtergelaeten met de patene ten offeren te staen, schoon den eerw^{sten} Heere ten dien eynde eenen dobbelen souvereyn gereet hadde, maer kerck en arm-meester hebben met hun schaelen omgegaen en den eerw^{sten} heere heeft aen elck een ducaet geoffert, maer hebben aen de vrinden geen wit geldt willen wisselen».

Daarna werd het Salve Regina met het Ave Maria gezongen. Dan keerde de stoet naar het Huis ter List.

In de namiddag «geenen voghel geschoten alsoo den hoywasch op den bemdt in synen vollen fleur stondt».

De traditionele koningsschieting had trouwens reeds plaats gehad, op 2 mei te voren, toen «de Gilde den Koninckxvogel heeft geschoten als wanneer de voorscr. Gilde in corpore den eerwst. Heere Marcellus De Vos alhier op't casteel heeft komen afhaelen, en de drij eerste scheuten van eere heeft voorgeschoten, den vogel opgesteld sijnde door den seer edelen Heere Aegidius van den Cruysse, Raedt van haere Majestijts Souverijnen Raede van Brabant etc. Guilliam Reyntens was Koninck, aen wie den voors. eerwsten Heere de Silvere Breuck heeft omgehangen en heeft aen de Gilde vereert 4 tinne prijsen bestaende in vier schoteltiens te samen wegende 6 pondt, waer voor door ons betaelt 3 - 12 met een tonne Lovens bier waer voor door ons betaelt 7 - 2».

1781 dinsdag 2 oktober omtrent 10 uren
t'Is hIer De InhaelInge
Van Den nIeUWen heere
Van neDeroCkerzeel en LIst

Inhaling van Prelaat Franciscus Rosa met compagnie van 40 Jonqmans «waervan 25 verkleedt in Hoesaeren te peerdt».

De Prelaat komt uit Leuven over Kwerps. De ruiters ontmoeten de koets van de Prelaat aan Het Zwaantje op de Steenweg van Brussel «alwaer sy hem eerst verwillekomt». Op de grens tussen Erps en Nederokkerzeel wachten meier, schepenen, de Gilde van St.-Sebastiaan in corpore en allen in wapen met kapitein, alferis en Koning, 4 muzikanten, trommels en fluit «waerby nogh eenige verkleedt als granadiers, 2 byldragers, 2 loopers, 4 spagniaers, waervan 2 droegen het boven jaerschrift, 2 provostgasten in de wapens».

Ditmaal staat de pastoor ten offer! Prelaat schonk een gouden Louis.

*
* *

Benevens de Schuttersgilde bestond te Nederokkerzeel zoals overal een Jongmanskamer of Compagnie der Jonckhyt.

Om de zeven jaar had dit gezelschap het voorrecht de Meiboom te planten.

Het Huis ter List werd daartoe regelmatig aangesproken.

Op 30 april 1630 kreeg de Jonkheid «naer ouder gewoonten voor eenen 7 jaerigen Meyboom eenen Abeel».

De laatste Meiboom ontvingen de Jonqmans in 1694, want zeven jaar later komt een ton bier in de plaats van de traditionele boom en dit nieuwe gebruik handhaafde zich tot in 1770. Toen

weigerde de provisor van List boom of bier «alsoo de Jonqmans de voorgaende tyden hadden met dusdanige occasie lawaey gehouden». En zo sterven de oude gewoonten uit!

Werd de aanstelling van een prelaat plechtig gevierd in Nederokkerzeel met een inhaling ter plaatse, zo ook werd zijn scheiden uit de wereld vroom bedacht.

Op 5 augustus 1687 ging de lijkdienst voor de afgestorven prelaat Gerardus Knyff gepaard met een oproep tot het bijwonen van de uitvaart tot «allen de armen, aen de welke voor ieder huysgesin warden uytgereyck 2 brooden, een terwe met een rogge, die van te voren tot dien eynde alhier op het Huys gebacken waren van 2 veert. terwe en 2 veert. koren».

Op 26 november 1786 is prelaat Rosa, oud 50 j. op ter List overleden. Hij werd op het kerkhof van Nederokkerzeel achter de Sakramentskapel tegen de kerkhofmuur begraven.

Het weer was zo slecht tijdens de plechtigheid dat de Gilde de uitvaart niet kon vergezellen. Een vierspan bracht het stoffelijk overschot van List over de Lievevrouwstraat naar de kerk.

Hier droegen vier schepenen het lijk tot in het koor, behangen met witte baai zoals het altaar.

Men deelde 80 broden uit na de lijkdienst, die zeer lang had geduurd: eerst gezongen vespers en metten voor de overledenen, vervolgens drie opeenvolgende gezongen requiem-missen.

Er werd 22 pond kaarsen verbruikt.